

**Conferința Pavel Dmitrievici Kiselev și societatea românească
din secolul al XIX-lea**

La 9 noiembrie 2011, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române [în continuare: INST] a fost gazda conferinței publice cu tema *Pavel Dmitrievici Kiselev și societatea românească din secolul al XIX-lea*, susținute de Marian Stroia, fost cercetător al Institutului de Istorie “Nicolae Iorga”. Evenimentul se înscrie în manifestările științifice ale Centrului de Studii Ruse și Sovietice din cadrul INST, dedicate evoluției relațiilor româno-ruse și româno-sovietice, aspect precizat de către domnul Vasile Buga în cuvântul său de deschidere¹.

Luările de cuvânt au aparținut cercetătorilor interesați, unor diplomați români și ruși □ Ion Porojan, Ion Avram, Andrej Severov (adjunctul atașatului militar al Ambasadei Federației Ruse la București), Dmitrij Korshunov (secretar II al ambasadei Federației Ruse la București) □, ale căror intervenții interesante au adus completări și clarificări semnificative.

Invitația de a face un expozeu asupra relațiilor lui P. D. Kiselev cu societatea românească, o “poveste ce a început la 12 noiembrie 1829 [...] prin prezentarea președintelui plenipotențiar al Divanurilor Moldovei și Țării Românești în clădirea din Dealul Mitropoliei”, a constituit pentru Marian Stroia o veritabilă “provocare”. Alocutorul și-a structurat pledoaria pe derularea retrospectivă istorică a relațiilor ruso-române de la începutul secolului al XIX-lea, plasând-o contextual prin sublinierea unor repere relevante: raporturile tensionate dintre Rusia și Imperiul Otoman în intervalul 1821-1826, negocierile diplomatice prilejuite de “problema greacă”, “Chestiunea orientală” și războiul ruso-turc din 1828-1829; pe acest fundal s-a conturat relatarea unor secvențe din biografia lui Pavel Kiselev, suficient de inedite în spațiul științific românesc, dateate cu precădere în perioada post-regulamentară, când, în calitate de ambasador al Rusiei la Paris (1856-1862), a susținut ideea unirii Principatelor Române. De asemenea, informațiile au fost întregite prin expunerea suportului motivațional, al celui de conținut și al consecințelor reformelor inițiate și îndeplinite de acesta în Țările Române.

Vădind o serioasă documentare, intervenientul și-a exprimat opinia potrivit căreia implicarea Rusiei în problemele Balcanilor a început în anul 1821, odată cu ruperea relațiilor diplomatice cu Turcia, dar a devenit posibilă abia în urma negocierilor politico-diplomatice (în contextul soluționării independenței Greciei) și a acțiunilor militare comune cu Sfânta Alianță din 1826-1827, finalizate prin distrugerea puterii maritime turcești la Navarin. Convenția ruso-turcă de la Akkerman din 26 septembrie 1826 – un adevărat “dictat al prințului Voronțov”² – și victoriile militare din Mediterana și Balcani ale Triplei Alianțe anglo-franco-ruse în campania din 1828-1829, în timpul cărora s-a făcut remarcant talentatul militar și energetic administrator P. D. Kiselev, șeful Statului Major al Armatei a II-a din orașul Tulcin, gubernia Podolia (1819-1828), au constituit detalii ce au reținut atenția participanților la conferință.

¹ Vezi Vasile Buga, *Din activitatea Centrului de Studii Ruse și Sovietice în primul semestru al anului 2011*, “Arhivele totalitarismului” 19 (1970-1971), 1-2/2011, p. 266-273 [=http://centruldestudiiirusesisovietice.blogspot.com].

² Mihail Semionovici Voronțov (1782-1856), guvernator general al Novorosiei și al Basarabiei (1823-1844), negociatorul Rusiei la tratativele ruso-turce de la Akkerman și comandant al trupelor ruse din Balcani (1828-1829), cneaz (1845), general-feldmareșal, general adjutant, membru onorific al Academiei Imperiale de Științe din Sankt Petersburg (1826).

Pornind de la prevederile economice și comerciale ale Tratatului de pace de la Adrianopol (1829), favorabile dezvoltării fără precedent a Țărilor Române, Marian Stroia a ținut să ilustreze contextul intern extrem de nefavorabil reformelor din aceste regiuni, prin prisma urmărilor devastatoare ale războiului și ale politicii inconsecvente a predecesorilor lui Kiselev la cârma Divanurilor Moldovei și Țării Românești, Fiodor P. von der Pahlen și Piotr F. Jeltuhin. Alocutorul a făcut o analiză amănunțită a dificultăților cu care s-a confruntat P. D. Kiselev în Moldova și Țara Românească la sfârșitul războiului (dificultăți de ordin sanitar, din domeniul transporturilor, al armatei, recensământul însuși), a modului de rezolvare a lor, precum și a trăsăturilor general umane și a stilului de lucru al noului președinte plenipotențiar al Divanurilor, așa cum poate fi dedus din însăși lozinca care l-a animat în acțiunile reformatoare: "Nu vreau ca numele de rus să fie detestat în această țară!". Marian Stroia a reliefat cu insistență cele mai elocvente realizări ale acestui "tehnocrat cu vedere de perspectivă": eradicarea epidemiilor prin instituirea cordonului sanitar la Dunăre, primul recensământ al populației și locuințelor (1830), organizarea celei dintâi licitații pentru atribuirea poștelor (1831), constituirea "gărzilor înarmate naționale", care a cuprins, după modelul rus, întreaga elită românească a vremii, lucrările urbanistice în București, printre care alea și fântânile arteziene "de la șosea" (astăzi, Șoseaua Kiselev).

Fără îndoială, inovațiile introduse prin Regulamentele Organice ("baza juridică a organizării Țărilor Române până în anul 1866") □ separarea puterilor în stat, primul buget al țării, instituția avocatului individual și principiul "autorității lucrului judecat" □ au constituit un subiect de abordare pertinentă, însă interesul major al celor prezenți a fost suscitată de teoriile cu privire la obiectivele reale urmărite de Rusia prin implementarea reformelor în Țările Române, la relațiile încordate ale lui P. D. Kiselev cu unii dintre boieri, determinate de rezistența lor la aplicarea Regulamentelor Organice, la nemulțumirea țărănimii față de prevederile ce reglementau volumul de muncă, "direct proporțional cu cantitatea pământului deținut."

Formulând primele concluzii despre reformă și efectele ei pe termen lung, Marian Stroia a precizat că P. D. Kiselev a reprezentat aripa liberală reformatoare a administrației statului, adept al convingerii că modernizarea statului "trebuie să meargă de la periferie spre centru", și că, pentru asigurarea succesului reformelor în spațiul românesc, ocupația țaristă "este necesar să se prelungească cât se poate de mult...", iar "granița Imperiului trebuie să fie Dunărea!" Intervenientul a devoalat și eșecul parțial al operei reformatoare a lui P. D. Kiselev, cauzat de reorientările din politica externă a noului țar, Nicolae I, care "prefera o Turcie slabă constelației de state independente, tinere din Balcani." Marian Stroia a admis că schimbarea opticii țarului în politica externă a constituit și motivul cererii lui Kiselev de a fi rechemat din funcție³.

În încheierea manifestării, s-a convenit unanim asupra necesității cunoașterii surselor istorice existente în special în arhivele și bibliotecile din Federația Rusă, în scopul punerii în circuitul științific a informațiilor mai puțin cunoscute despre memorabila personalitate a lui Pavel Kiselev. Intervenienții au conștientizat că preocupările românești privind studiul epocii Regulamentelor Organice sunt puține și

³ Vezi scrisoarea lui P. D. Kiselev către țarul Nicolae I din 15 august 1833, transmisă prin Ministrul de Externe K. V. Nesselrode.

lipsite de continuitate. În acest context, a fost apreciat efortul depus de istoricii ieșeni de a reedita integral Regulamentul Organic al Moldovei⁴.

Octavian Dascăl

Foametea, piatiletka și ferma colectivă: documente diplomatice românești, 1926-1936 (lansare de carte)

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române a găzduit, la data de 16 noiembrie 2011, lansarea celui de-al doilea volum din seria “Afaceri Orientale” – *Foametea, piatiletka și ferma colectivă: documente diplomatice românești, 1926-1936*, editat de Vadim Guzun, doctorand al Institutului de Istorie “George Barițiu” din Cluj-Napoca și diplomat în Ministerul Afacerilor Externe al României. Evenimentul a reunit istorici și reprezentanți ai misiunilor diplomatice ale Ucrainei, Federației Ruse și Lituaniei la București și a fost prefațat prin prezentările deosebit de elogioase ale directorului și ale colaboratorilor acestui for academic. Astfel, Radu Ciuceanu a apreciat că se lansează “o lucrare temeinică despre transformarea foamei în instrument politic”, Octavian Roske a afirmat că “ne aflăm fața unui adevărat eveniment cultural”, Dan Cătănuș a observat că “documentele strânse de Vadim Guzun permit o mai bună înțelegere a ceea ce a fost ulterior în România”, iar Vitalie Văratcă consideră că această carte “pune în discuție probleme majore de istorie”.

Ca veritabil “exercițiu de recuperare a defazajului dintre mediul academic din România și cel din alte state” și primă publicație românească cu privire la subiect, volumul conține 248 de documente din Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, constituite din rapoarte și sinteze diplomatice provenite cu precădere din fondurile 71/1920-1944. U.R.S.S. și 71/1920-1944. România. Documentele ilustrează cronologic politicile esențiale ale “Revoluției Staliniste de Sus” – primul cincinal, colectivizarea forțată, înfometarea în masă, contextul sociopolitic și economic în care a avut loc campania cu intenționalitate pur ideologică declanșată de I. V. Stalin. Miza înfometării, a “foamei secrete” și nu a foamei pur și simplu, este identificată de autor în conceptul larg utilizat de istoriografia Federației Ruse, și anume “desțărănirea” (“*расскрестьянивание*”), o noțiune ce încorporează obiectivul lui Stalin de a desființa fizic clasa țărănească, sub pretext că ar fi refuzat la un moment dat să mai accepte politica sovietică. Autorul este interesat, așadar, de mecanismul diabolic al politicii de sovietizare prin foamete, ca element principal al consolidării regimului, și nu de statisticile oficiale (fictive) relative la cifra victimelor înfometării în masă. În realitate, foamea programată a afectat 120 de milioane de țărani (din 150 de milioane de locuitori ai U.R.S.S. la acea vreme) și, inevitabil, populația urbană.

Oferind cercetătorilor români un instrument de neapărată orientare pentru studierea perioadei de consolidare a regimului comunist din România, contribuția editorială a lui Vadim Guzun este cu atât mai importantă, cu cât facilitează o mai bună înțelegere a politicii românești ulterioare de “deschiaburire”. Aceasta prezintă concordanțe – reflectate, de exemplu, în documentele eminate de Partidul Comunist Român pentru instrumentarea foamei, fidele copii ale actelor sovietice –, dar și deosebiri importante înregistrate de tactica urmată și de limitele peste care România,

⁴ *Regulamentul Organic al Moldovei* (ed. D. Vitcu & G. Bădărău), Iași, 2004.